

ISSN 2181-9130

Doi Journal 10.26739/2181-9130

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

11 ЖИЛД, 8 СОН

ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

ТОМ 11, НОМЕР 8

JOURNAL OF LAW RESEARCH

VOLUME 11, ISSUE 8

ТОШКЕНТ-2026

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF LAW RESEARCH

№8 (2026) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9130-2026-8>

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Abdurasulova Qumriniso Raimqulovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

Fayziev Shoxrud Farmonovich
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

ТАҲРИРИЙ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ | EDITORIAL BOARD

12.00.01 - ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ. ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ / ТЕОРИЯ ПРАВА И ГОСУДАРСТВА, ИСТОРИЯ ПРАВОВЫХ УЧЕНИЙ / THEORY OF LAW AND STATE, HISTORY OF LEGAL DOCTRINES

Boboyev Halimboy Boboyevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Ahmedshaeva Mavlyuda Axatovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Adilxodjayeva Surayyo Maxkamovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Sattorov Abdug'affor
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Yosuke Shamoto
yuridik fanlar doktori, professor (Yaponiya)
Umarxanova Dildora Sharipxanovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Nematov Jo'rabek Nematilloevich
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

12.00.02 - КОНСТИТУЦИОННЫЙ ҲУҚУҚ, МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ, МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ / КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО; АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО; ФИНАНСОВОЕ ПРАВО / CONSTITUTIONAL LAW; ADMINISTRATIVE LAW; FINANCIAL RIGHT

Malikova Gulchexra
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Xusanov Ozod Tillabayevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Selimanova Svetlana Mixaylovna
yuridik fanlar doktori (O'zbekiston)

Xvan Leonid Borisovich
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)
Peshkova Xristina Vyacheslovovna
yuridik fanlar doktori, dotsent (Rossiya)
Sung Un Lee
yuridik fanlar doktori, professor (Janubiy Koreya)

12.00.03 - ҲУҚУҚРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ / ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО; ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО; СЕМЕЙНОЕ ПРАВО; МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО / CIVIL LAW; BUSINESS LAW; FAMILY LAW; PRIVATE INTERNATIONAL LAW

Oqyulov Omonboy
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Ro'zinazarov Shuhrat Nuraliyevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Ruziyev Rustam Jabborovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Borotov Mirodiljon Xomudjonovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Toshev Boboqul Norqobilovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Shomuxamedova Zamira Shoislamovna
yuridik fanlar doktori, (O'zbekiston)
Ahmad Issa Altweissi
yuridik fanlar doktori, professor (Iordaniya)
Mexmonov Kambariddin Miradxanovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

12.00.04 - ҲУҚУҚРОЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ХЎЖАЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ҲАҚАМЛИК ЖАРАЁНИ ВА МЕДИАЦИЯ / ГРАЖДАНСКОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО; ХОЗЯЙСТВЕННОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО; АРБИТРАЖНЫЙ ПРОЦЕСС И МЕДИАЦИЯ / CIVIL PROCEDURE LAW; ECONOMIC PROCEDURAL LAW; ARBITRATION PROCESS AND MEDIATION

Esanova Zamira Normurodovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Mamasidiqov Muzaffar Musajonovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Jason A.
Kanton Federal sud markazi (AQSH)
Borut Strazisar
Yuridik bo'lim boshlig'i (Sloveniya)

12.00.05 - МЕҲНАТ ҲУҚУҚИ. ИЖТИМОИЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ / ТРУДОВОЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦИАЛЬНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ / THE LABOR LAW; SOCIAL SECURITY LAW

Usmanova Muborak Akmalxanovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Gasanov Mixail Yuriyevich
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)
Sattorova Gulnoza Djurakulovna
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

Murodova Gulnora
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)
Denisov Gleb
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)

Fayziyev Shuxrat Xasanovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Usmonov Muhammadi Bahridinovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Xolmuminov Juma
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Jo'rayev Yuldash Achilovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Nurmatov Mirg'olib Mirzayevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Po'latov Baxtiyor Xalilovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Salomov Baxrom Salomovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Osmonaliyev Qayrat
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Mirzayev Aziz
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Aleksey Kibalnik
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Kudryavtsev Vladislav Leonidovich
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Sergey Shoshin
yuridik fanlar doktori, dotsent (Rossiya)
James B.
Eaglin Federal sud markazi (AQSH)

Rustambayev Mirzayusup Hakimovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Zufarov Rustam Axmedovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Kabulov Rustam
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Rajabova Mavjuda Abdullayevna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Ismailov Isomiddin
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Hamidov Nurmuhammad Orif o'g'li
yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (O'zbekiston)
Yuldoshev Rifat Raxmadjonovich
yuridik fanlar doktori, professor (Tojikiston)
Djansarayeva Rima Ernatovna
yuridik fanlar doktori, professor (Qozog'iston)
Yelena Antonyan Aleksandrovna
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Matthew Light
yuridik fanlar doktori, professor (Kanada)
Qo'shayev Nurali Mahmudovich
yuridik fanlar nomzodi, dotsent (O'zbekiston)

Inog'omjonova Zumratxon Fatxullayevna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Pulatov Yuriy Safiyevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
To'laganova Gulchehra Zaxitovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Muxiddinov Faxriddin Muxiddinovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Mirazov Davron Miragzamovich
yuridik fanlar doktori (O'zbekiston)
Rijakov Aleksandr Petrovich
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)

Stoyko Nikolay Genadyevich
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Iskandarov Zayniddin
yuridik fanlar doktori, professor (Tojikiston)
Sergey Pen
yuridik fanlar doktori, professor (Qozog'iston)
Aleksey Purs
yuridik fanlar doktori, dotsent (Belarus)
Jurgen Maurer
yuridik fanlar doktori, professor (Germaniya)
Kevin Curtin
yuridik fanlar doktori, professor (AQSH)

Ismoilov Bahodir Islamovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Matkarimova Gulchehra Abdusamatovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Yuldasheva Govxerjan
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Alexander Trunk
yuridik fanlar doktori, professor (Germaniya)

1. Axadov Sobirjon Murodovich

JANGOVR SPORT MUHITIDA KRIMINAL SUBMADANIYATNING SHAKLLANISHI, SABABLARI HAMDA XAVF-XATARLARI.....5

2. Хуррамова Адолат Баходир кизи

“ХУҚУҚИЙ МАНФААТ” АТАМАСИНИНГ ГЕНЕЗИСИ ВА ЭВОЛЮЦИЯСИ: МАҲАЛЛИЙ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА ҚИЁСИЙ ТАҲЛИЛИ.....12

3. Xojimuhamedova Dilbar Rixsiboyevna

ADLIYA XODIMINING KASBIY KOMPETENSIYALARIDA MUOMALA MADANIYATI....24

4. Shermatov Elyor

SUV KADASTR AXBOROTI VA UNI HUQUQIY REJIMI: TUSHUNCHASI, TURLARI VA TARTIBGA SOLISH MASALALARI.....31

5. Mamarasulov Doston Rustam o‘g‘li

NOMULKIY XUSUSIYATGA EGA IJRO HUJJATLARI: TUSHUNCHA VA TURLARI, MAJBURIY IJRO ETISH CHORALARINI AMALGA OSHIRISHNING UMUMIY SHARTLARI.....38

6. Ҳамидов Нурмуҳаммад Ориф ўғли

СУНЬИЙ ИНТЕЛЛЕКТ ВА УНДАН ФОЙДАЛАНИБ ЖИНОЯТ СОДИР ЭТГАНЛИК УЧУН ЖИНОИЙ ЖАВОБГАРЛИККА ОИД АЙРИМ ХОРИЖИЙ МАМЛАКАТЛАР ТАЖРИБАСИ.....45

7. Курбанов Маъруфжон Мамадаминвич

АТРОФ-МУҲИТНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ ВА ТАБИАТДАН ФОЙДАЛАНИШ СОҲАСИДАГИ ЖИНОЯТЛАР УЧУН ЖАВОБГАРЛИК МУАММОЛАРИ.....54

8. Mirxamidov Mirmansur Mirshaxidovich

UYUSHGAN JINOYATCHILIKNING TUSHUNCHASI, MOHIYATI HAMDA KRIMINOLOGIK VA HUQUQIY JIHATLARI.....62

9. Primov Baxtiyor Olim o‘g‘li

AYRIM XORIJIY DAVLATLAR JINOYAT QONUNCHILIGIDA KRIPTO-AKTIVLARGA OID JINOIY QILMISHLAR UCHUN JAVOBGARLIKNING QIYOSIY-HUQUQIY TAHLILI.....69

10. Тўхтаев Фирдавс Мустафокул ўғли

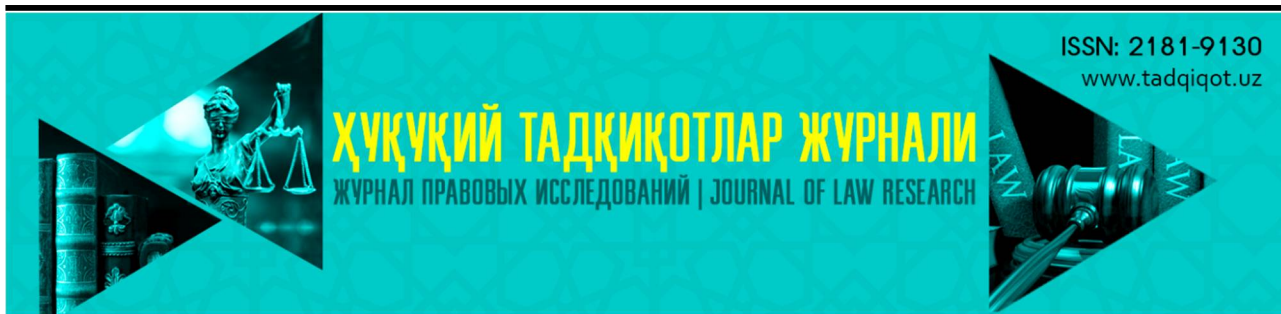
ЭКСТРЕМИЗМНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ ВА ИЖТИМОИЙ ХАВФИ.....81

11. Тўраев Эшон Амиджонович

ЁШЛАР ЎРТАСИДАГИ УЮШГАН ЖИНОИЙ ГУРУҲЛАР ФАОЛИЯТИНИ ФОШ ЭТИШНИНГ ХАЛҚАРО-ХУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ ВА ТРАНСМИЛЛИЙ ХУСУСИЯТЛАРИ.....90

12. Муродов Бахтиёржон Баходирович, Омонов Зафаржон Рахмоналиевич

ИШНИ СУДГА ҚАДАР ЮРИТИШДА СУД НАЗОРАТИНИНГ ТАШКИЛИЙ-ХУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ ВА ПРОЦЕССУАЛ ЧЕГАРАЛАРИ.....101

Тўраев Эшон Амиджонович,
Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги Академияси
мустақил изланувчиси, подполковник
E-mail: ewonturaev12345@gmail.com

ЁШЛАР ЎРТАСИДАГИ УЮШГАН ЖИНОИЙ ГУРУҲЛАР ФАОЛИЯТИНИ ФОШ ЭТИШНИНГ ХАЛҚАРО-ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ ВА ТРАНСМИЛЛИЙ ХУСУСИЯТЛАРИ

For citation: Turaev Eshon Amidjonovich. INTERNATIONAL LEGAL FRAMEWORKS AND TRANSNATIONAL CHARACTERISTICS OF EXPOSING THE ACTIVITIES OF YOUTH ORGANIZED CRIME GROUPS. Journal of Law Research. 2026, 11 vol., issue 8.

 <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.23067483>

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада уюшган жиноятчиликка, хусусан ёшлар ўртасида содир этилаётган гуруҳий жиноятларга қарши курашишнинг халқаро ва минтакавий моделлари қиёсий-ҳуқуқий жиҳатдан таҳлил қилинган. Хусусан, Италиянинг “Мафияга қарши курашиш тергов бошқармаси” (DIA) фаолияти, Хитой Халқ Республикасининг “химоя соябонлари” (коррупциялашган мансабдор шахслар)ни фош этиш стратегияси ўрганилган. Тадқиқот натижасида Ўзбекистон миллий қонунчилигига “жиноий иерархияда юқори мавқени эгаллаш” учун жавобгарлик белгилаш, жиноий активларга нисбатан “фуқаролик мусодараси” институтини жорий этишни такомиллаштириш юзасидан илмий асосланган таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: ёшлар, уюшган жиноятчилик, жиноий уюшма, криминал иерархия, жиноий ҳамжамият, қонундаги ўғри, жиноий мақом, тезкор-қидирув фаолияти, тезкор- қидирув тадбирлари, коррупция, химоя соябонлари, Италия тажрибаси, Хитой модели, Россия қонунчилиги, Қирғизистон тажрибаси, профилактика, институционал тизим, жиноят-ҳуқуқий квалификация.

Тураев Эшон Амиджонович,
Самостоятельный соискатель Академии Министерства
внутренних дел Республики Узбекистан, подполковник
E-mail: ewonturaev12345@gmail.com

МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ И ТРАНСНАЦИОНАЛЬНЫЙ ХАРАКТЕР РАЗОБЛАЧЕНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОРГАНИЗОВАННЫХ ПРЕСТУПНЫХ ГРУПП СРЕДИ МОЛОДЕЖИ

АННОТАЦИЯ

В данной статье проведен сравнительно-правовой анализ международных и региональных моделей борьбы с организованной преступностью, в частности с групповыми преступлениями, совершаемыми среди молодежи. В частности, изучена деятельность

Дирекции по исследованию борьбы с мафией (DIA) Италии, а также стратегия Китайской Народной Республики по разоблачению «зонтов безопасности» (коррупцированных должностных лиц). По результатам исследования разработаны научно обоснованные предложения и рекомендации по совершенствованию национального законодательства Узбекистана в части установления ответственности за «занятие высшего положения в преступной иерархии» и внедрения института «гражданской конфискации» в отношении преступных активов.

Ключевые слова: молодежь, организованная преступность, преступное сообщество, криминальная иерархия, преступное объединение, вор в законе, криминальный статус, оперативно-розыскная деятельность, оперативно-розыскные мероприятия, коррупция, зонты покровительства, опыт Италии, китайская модель, законодательство России, опыт Кыргызстана, профилактика, институциональная система, уголовно-правовая квалификация.

Turaev Eshon Amidjonovich,

Independent Researcher of the Academy of the Ministry
of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan, Lieutenant Colonel
E-mail: ewonturaev12345@gmail.com

INTERNATIONAL LEGAL FRAMEWORKS AND TRANSNATIONAL CHARACTERISTICS OF EXPOSING THE ACTIVITIES OF YOUTH ORGANIZED CRIME GROUPS

ANNOTATION

This article provides a comparative legal analysis of international and regional models for combating organized crime, specifically group crimes committed among youth. In particular, it examines the activities of Italy's Anti-Mafia Investigative Directorate (DIA) and the People's Republic of China's strategy for exposing "protective umbrellas" (corrupt officials). As a result of the study, scientifically grounded proposals and recommendations have been developed to improve the national legislation of Uzbekistan regarding the establishment of liability for "holding a high position in the criminal hierarchy" and the enhancement of the "civil forfeiture" institution concerning criminal assets.

Keywords: youth, organized crime, criminal enterprise, criminal hierarchy, criminal community, thief-in-law, criminal status, operational-search activity, operational-search measures, corruption, protective umbrellas, Italian experience, Chinese model, Russian legislation, Kyrgyzstan experience, prevention, institutional system, criminal-legal qualification.

Уюшган жиноятчиликка, хусусан ёшлар ўртасидаги жиноий гуруҳбозликка қарши курашнинг халқаро тажрибаси шуни кўрсатадики, мазкур деструктив ҳуқуқий ҳодиса дунёнинг барча давлатларига хос бўлиб, миллий хавфсизликка бевосита таҳдид солмоқда. Жиноий тузилмалар сиёсий иерархияга кириб бориш ва қонун чиқарувчи ҳокимият органларида ўз манфаатларини илгари суриш яъни лоббизм орқали давлат бошқаруви тизимида коррупцион муҳитни юзага келтиради. Бу эса, ўз навбатида, давлат институтларининг норматив фаолиятига путур етказиб, фуқароларда демократик жараёнларга нисбатан ишончсизликни шакллантиради.

Тадқиқотчи Л. А. Филянинининг асосли фикрига кўра, халқаро жиноятчиликнинг глобал муаммога айланиши ва унинг кенгайишига ҳокимиятнинг учта тармоғи, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар ҳамда хорижий давлатларнинг ихтисослашган тузилмалари ўртасидаги саъй-ҳаракатларни мувофиқлаштирувчи ягона механизмнинг мавжуд эмаслиги асосий сабаб бўлмоқда [1, Б. 418].

Жаҳон миқёсида ёшлар ўртасидаги уюшган жиноятчилик муаммоси узоқ вақтдан бери фундаментал илмий тадқиқотлар объекти ҳисобланади. Хусусан, хорижий давлатларда ушбу иллатга қарши кураш муаммолари С.И.Афанасенко, А.Ю. Бусол, Л.С. Верченко, В.Л. Грохольский, Н.Е. Меняйло ва бошқа олимлар томонидан атрофлича ўрганилган. Уюшган жиноятчиликка қарши курашнинг халқаро тезкор-қидирув тажрибасини таҳлил қилиш ва

унинг натижаларини республикамизда жиноятчиликни фош этиш амалиётига редукция қилиш стратегик аҳамиятга эга. Уюшган жиноятчилик миллий чегараларни трансформация қилиш ва инқирозга учратиш хусусиятига эга бўлганлиги сабабли, барча давлатлар ўз саъй-ҳаракатларини бирлаштиришлари лозим деб ҳисоблаймиз.

Мазкур муаммоларни ҳал этиш учун конституциявий инсон ҳуқуқларига риоя қилган ҳолда, давлатлараро даражада ижтимоий назоратни кенгайтириш ва ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг фаолиятини мувофиқлаштириш талаб этилади. Шу билан бирга, уюшган жиноятчиликнинг динамик хусусияти ва жамиятдаги ўзгаришларга тезкор мослашишини ҳам инобатга олиш зарур [2, Б. 3].

Ҳозирги кунда БМТ экспертлари уюшган жиноятчиликнинг қуйидаги классификациясини алоҳида қайд этмоқдалар:

1. Мафиоз кланлар, улар қатъий иерархик тамойиллар асосида фаолият юритади. Уларда ҳулқ-атворнинг қатъий қоидалари ва нормалари белгиланган бўлиб, уларни бузганлик учун оғир жазолар қўлланилади. Мазкур тузилмаларнинг ўзига хос жиҳати содир этиладиган ғайриҳуқуқий қилмишларнинг қўп қирралигидир.

2. Профessional жиной тузилмалар, улар муайян турдаги жиной қилмишларни содир этиш мақсадида бирлашган мутахассислардан иборат бўлади. Мазкур ташкилотларнинг ўзига хос жиҳати шунда-ки, уларда доимий ва қатъий иерархик тузилманинг мавжуд эмаслигидир. Профessional жиной гуруҳлар таркиби доимий равишда ўзгариб туради, иштирокчилар эса параллел равишда бошқа турдош жиноятларда ҳам қатнашиши мумкин ҳисобланади. Ушбу тоифага товламачилик, гиёҳвандлик воситаларининг транзити ва савдоси, контрабанда, антиквар ашёларни ўғирлаш ҳамда қалбаки пул ясаш билан шуғулланувчи гуруҳлар киради.

3. Назорат ва таъсир доираларини тақсимловчи уюшган гуруҳлар, хусусан ёшлар ўртасида, улар муайян ҳудудлар ёки фаолият соҳалари устидан монополия ўрнатишга интилади. Бу турдаги гуруҳлар ижтимоий-ҳуқуқий мазмунига кўра қуйидаги ички турларга бўлинади:

- Иқтисодиёт соҳасидаги уюшган жиной гуруҳлар;
- Давлат бошқаруви соҳасидаги УЖГлар;
- Ижтимоий соҳадаги УЖГлар.

Бундай гуруҳлар профessional ёки непрофessional бўлиши, шунингдек, ўз фаолиятида мансаб ваколатларидан ва коррупцион алоқалардан фойдаланиш даражаси билан фарқланиши мумкин [3, Б. 24]. Замонавий воқелик шуни кўрсатадики, уюшган жиноятчилик анъанавий фаолият турлари (наркобизнес, фоҳишабозлик устидан назорат, товламачилик, автотранспорт воситаларини олиб қочиш) билан чекланиб қолмай, ўз фаолиятини сезиларли даражада диверсификация қилмоқда (фирибгарлик, қимор ўйинлари) ва ягона криминал макон яратишга интилмоқда [3, Б. 25].

Жиной ташкилотлар фаолияти таъсир доираларини кенгайтириш ва юқори даромад келтирувчи “бўш” сегментларни эгаллашга йўналтирилган. Бугунги кунда токсик чиқиндиларни ноқонуний утилизация қилиш, одам савдоси ва болалар порнографиясини ишлаб чиқариш каби соҳалар жиной қизиқишлар марказида турибди.

Ҳозирги босқичда молиявий фирибгарлик устувор аҳамият касб этмоқда. Хусусан, корхоналарни сунъий равишда банкротлик ёқасига олиб келиш ва кейинчалик уларни арзон нархларда сотиб олиш схемалари кенг тарқалган. Шунингдек, бизнесни куч билан эгаллаб олиш (рейдерлик) ва легал тадбиркорлик соҳаларига жиной капитални инвестиция қилиш орқали кириб бориш кузатилмоқда.

Бундан ташқари, жиной ташкилотлар давлат томонидан амалга ошириладиган йирик лойиҳалар ва давлат харидларида “яширин рақобат” муҳитини яратиш, пора бериш орқали йўл қурилиши ёки корхоналарни импорт ускуналар билан таъминлаш бўйича манфаатли давлат контрактларини қўлга киритишга алоҳида эътибор қаратмоқдалар [4].

Уюшган жиноятчиликка, хусусан ёшлар ўртасидаги гуруҳбозлик жиноятларига қарши курашнинг халқаро амалиётида иккита асосий ёндашув мавжуд яъни булар, анъанавий ва

ноанъанавий. Анъанавий ёндашув ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар тизимининг самарали фаолияти билан боғлиқ бўлиб, қуйидаги институционал чораларни қамраб олади:

1. Жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштиришга қарши курашиш ва жиноий активларни мусодара қилиш муаммосини ҳал этувчи мустақил жиноят қонунчилигини ишлаб чиқиш;

2. ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш соҳасидаги ҳамкорликка оид процессуал қонунчиликни такомиллаштириш (масалан, Евроюст (Eurojust) доирасидаги ҳамкорлик каби).

Уюшган жиноятчиликка қарши курашнинг ноанъанавий ёндашуви тезкор йўллар орқали аниқлаш ва уларни фаолиятини фoш этиш сиёсатини амалга оширишни назарда тутди. Бунда фуқароларга ўз ҳудудларида фаолият юритаётган жиноий гуруҳларнинг криминал фаолияти, уларнинг ғайриҳуқуқий қилмишлари натижасида юзага келадиган зарар ва хавфлар тўғрисида тезкор маълумотлар бериш, “ишонч телефонлари”ни ташкил этиш ҳамда минтақадаги вазиятни доимий мониторинг қилиш муҳим аҳамият касб этади [5, Б. 177].

Хорижий давлатларда ёшлар ўртасидаги уюшган жиноятчиликнинг олдини олишда анъанавий ёндашувни кўриб чиқиш мақсадида Буюк Британия, Италия, АҚШ, Хорватия, Нидерландия ва Полша тажрибасини таҳлил қилиш мақсадга мувофиқдир. Ушбу давлатлар турли ҳуқуқий тизимларга ҳамда ижтимоий-иқтисодий ривожланиш даражасига эга бўлганлиги сабабли, уларда қўлланиладиган чора-тадбирларни киёсий ўрганиш илмий қийматга эга.

Ҳозирги вақтда аксарият **Европа мамлакатлари** жиноят қидирув тизимида кирувчи органлар ёрдамида анъанавий ёндашувга таянади. Бироқ айрим давлатлар, хусусан, Нидерландия административ ёндашувни фаол татбиқ этмоқда. Нидерландия тажрибасида анъанавий усуллар жиноятчиликка қарши курашда асосий восита сифатида қаралмайди.

Жумладан, Нидерландияда 2003 йилда кучга кирган “Ҳукумат томонидан ҳалол баҳолашни рағбатлантириш тўғрисида”ги қонун (Vibob қонуни) амал қилмоқда. Мазкур қонун лицензия, субсидия ёки тендер олиш учун ариза берган шахсларнинг криминал ўтмишини тезкор йўллар орқали текширишга йўналтирилган бўлиб, ҳукуматни билмасдан янги жиноятлар содир этилишига шароит яратиб беришдан ҳимоя қилади. Бундан полиция, марказий ёки маҳаллий маъмурият тегишли маълумотлар базасидан фойдаланган ҳолда текширув ўтказиш ҳуқуқига эга.

Юқорида қайд этилган қонуннинг 3-моддасида рухсатномаларни бекор қилиш учун қўшимча асослар белгиланган. Унга кўра, маҳаллий давлат ҳокимияти органи (мэрия) қуйидаги ҳолатларда рухсатномани қайтариб олиши мумкин: агар рухсатномадан аввал содир этилган жиноятлардан молиявий фойда олиш (пул ювиш) мақсадида фойдаланилаётган бўлса, рухсатноманинг мавжудлиги янги жиноятлар содир этилишига замин яратса ёки рухсатномани қўлга киритиш мақсадида жиноят содир этилган (мансабдор шахсларга пора берилган) бўлса [6].

Нидерландия тажрибасида лицензияни бекор қилиш учун эгасининг муайян ҳуқуқбузарлик содир этганлиги бўйича суднинг айблов ҳукми талаб этилмаслиги, балки унинг жиноий фаолияти тўғрисида асослантирилган шубҳаларнинг мавжудлиги етарли эканлиги алоҳида илмий аҳамият касб этади. Қонунчиликка кўра, шахснинг ишончилигини текшириш тизими уюшган жиноятчилик кириб боришига энг заиф бўлган тармоқлар, жумладан: меҳмонхона ва ресторан бизнеси, секс-хизматлар индустрияси, саноат ва уй-жой қурилиши, чиқиндиларни қайта ишлаш ҳамда транспорт соҳалари билан чекланган [7, Б. 109].

Хулоса қилиш мумкинки, Нидерландияда уюшган жиноятчиликка, айниқса ёшлар ўртасидаги уюшган жиноятларга қарши кураш превентив (олдини олувчи) характерга эга бўлиб, маҳаллий ижро этувчи ҳокимият органлари зиммасига юклатилган. Уюшган жиноятчиликка қарши курашнинг институционал таъминотида иккита ёндашув мавжуд: биринчиси, махсус органлар ташкил этмасдан, умумий ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар ваколати доирасида курашиш бўлса [8, Б. 145], иккинчиси, ихтисослашган тизимни

яратишдир. Сўнгги вариант бошқа давлатлар, хусусан, АҚШ, Буюк Британия, Италия, Полша ва Хорватия тажрибасида самарали қўлланилмоқда.

Хорижий тажрибани ўрганиш шуни кўрсатадики, **АҚШда** уюшган жиноий тузилмаларни фош этишнинг ҳуқуқий асоси сифатида “RICO” қонуни, тезкор-тактик восита сифатида эса электрон кузатув тизими етакчи ўрин тутди. Мазкур механизмлар жиноий уюшмаларнинг иерархик тузилмасини аниқлаш ва уларнинг фаолиятини ҳужжатлаштиришда юқори самарадорликка эга эканлиги билан ажралиб туради.

“RICO” қонунининг тезкор-қидирув амалиётдаги стратегик аҳамияти шунда намоён бўладики, у ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларга нафақат жиноятнинг бевосита ижрочиларини, балки жиноий иерархиянинг юқори бўғинидаги етакчиларини (уларнинг жиноят содир этилган жойда жисмонан иштирок этмаганидан қатъи назар) жиноий жавобгарликка тортиш ваколатини беради. Ушбу механизмни амалга оширишда қидирув ва тергов органлари “Корхона назарияси” (Enterprise Theory) концепциясига таянадилар.

Федерал қидирув бюроси (FBI) томонидан олиб бориладиган тезкор-қидирув фаолиятида жиноятларнинг алоҳида эпизодлари эмас, балки жиноий тузилманинг ўзи яхлит “корхона” сифатида тизимли таҳлил қилинади. Мазкур стратегияни амалга оширишда “электрон кузатув” ва “ниқобланган операциялар” далиллар базасини шакллантирувчи асосий восита вазифасини бажаради.

АҚШ адлия тизимида электрон кузатувлар (телефон сўзлашувларини эшитиш, интернет трафикни назорат қилиш) суд санкцияси асосида амалга оширилади ва бу далиллар УЖГ иерархиясини исботлашда 85% ҳолатда асосий далил бўлиб хизмат қилади [9, Б. 112].

Шунингдек, АҚШда уюшган гуруҳларни, хусусан ёшлардан иборат жиноий гуруҳларнинг жиноий фаолияти фош этиш тизими федерал ва маҳаллий тузилмаларнинг ўзаро ҳамкорлигига асосланган мураккаб институционал тузилишга эга бўлиб, мазкур йўналишда етмишдан ортиқ идора фаолият юритса-да, жиноий таъқибни амалга ошириш ва тергов қилиш бўйича асосий ваколатлар ФКБ (Федерал қидирув бюроси), прокуратура органлари ҳамда айблов ҳулосасини тасдиқлаш ёки ишни тугатиш ҳуқуқига эга бўлган судгача тергов органиятини “Катта жюри” (Grand Jury) зиммасига юклатилган [10, Б. 142].

АҚШ Адлия вазирлиги раҳбарлигида уюшган жиноий гуруҳларни аниқлаш ва далиллар тўплаш мақсадида “зарба берувчи кучлар” яъни Strike forces бирлашмаси ташкил этилган. Уларнинг фаолияти жиноят-процессуал қонунчилиги ва Адлия вазирлигининг махсус йўриқномалари билан тартибга солинади [11, Б. 84].

Буюк Британияда УЖГларни фош этиш “Миллий разведка модели” (National Intelligence Model– NIM) асосида ташкил этилган. Бу модел жиноятларни тергов қилишдан кўра, криминал хавфларни олдиндан таҳлил қилишга асосланади. Жиноятларни фош этиш усули асосан “5x5x5” баҳолаш тизими оқрали амалга оширилади. Тезкор маълумотлар манбаси ва ахборотнинг ишончилиги махсус матрица асосида баҳоланади. Бу тизим турли идоралар ўртасида ахборот алмашинувини автоматлаштиради ва УЖГнинг “заиф нуқталари”ни аниқлашга ёрдам беради. NIM моделининг қўлланилиши натижасида Буюк Британияда уюшган жиноятчиликнинг яширин шакллари аниқлаш даражаси 30 фоизга ошган. Асосий эътибор жиноий даромадларни мусодара қилиш орқали гуруҳни молиявий қон томиридан маҳрум қилишга қаратилади [12, Б. 45].

Шунингдек, Буюк Британияда 2006 йилда уюшган жиноятчиликка қарши курашиш хизмати – SOCA (Serious Organised Crime Agency) ташкил этилди. Ушбу хизмат фаолиятининг устувор йўналишлари сифатида аҳолининг уюшган жиноятчилик, шунингдек, ёшлар ўртасидаги жиноятлар ҳақидаги хабардорлигини ошириш, жиноят ишларини фош этиш, ноқонуний йўл билан топилган маблағларни қайтариш ҳажмини ошириш ҳамда қарши курашнинг энг замонавий усуллари татбиқ этиш белгиланган [5, Б. 180].

Масалан, хавфли уюшган жиноятчиликка қарши курашиш хизмати (SOCA) фаолияти самарадорлигининг асосий кўрсаткичларидан бири сифатида уюшган жиноий ҳамжамиятлар аъзоларидан мусодара қилинган пул маблағлари ва мол-мулк ҳажмининг ошиши ҳамда фош этилган жиноятлар сонининг кўпайиши белгиланган. Хусусан, сўнгги йиллар давомида мазкур

хизмат томонидан мамлакат ичида ва хорижда 90 тоннадан ортиқ “А” классдаги гиёҳвандлик воситалари мусодара қилинган.

Италияда эса уюшган жиноятчиликка қарши кураш ва уларнинг фаолиятини фoш этишнинг ўзига хослиги шундаки, у икки даражада яъни ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари ҳамда Парламент олдида ҳисобдор бўлган ижро этувчи ҳокимият органлари даражасида амалга оширилади.

Италия қонунчилигида “уюшган жиноятчилик” тушунчаси мавжуд эмас. Бироқ жиноий ташкилотларнинг турли ташкилий шакллари ва фаолияти жиноий уюшмалар билан боғлиқ шахсларнинг жиноий ҳуқ-атворини белгиловчи қонунчилик нормалари амал қилади. Мафиоз типдаги жиноий ташкилотлар сирасига “Коза Ностра”, “Ндрангета”, “Каморра”, “Сакра Корона юнита” ва бошқалар киради [5, Б. 180].

Шунингдек, Италияда “Pentiti” яъни “тавба қилганлар” институти жорий этилган. Жиноий гуруҳ аъзоларининг жазони енгиллаштириш эвазига тергов билан ҳамкорлик қилиши. Бу усул ёпиқ кланларни (мафия) ичидан емиришга хизмат қилади.

Италияда уюшган жиноятчиликка қарши курашишнинг институционал тизими юқори даражада ихтисослашган ва марказлашган бўлиб, у ўз ичига стратегик мувофиқлаштирувчи орган – Махсус бош кенгаш, тезкор-қидирув ва тергов функцияларини амалга оширувчи, мафияга қарши курашиш давлат (DNA) ва тергов (DIA) бошқармалари, шунингдек, ҳудудий округ тузилмалари ҳамда Бош прокуратура таркибидаги махсус бўлинмаларни қамраб олувчи яхлит яхлит механизмни ташкил этади [13, Б. 180].

Юқоридагилардан кўриниб турибдики, Италияда асосий вазифаси уюшган жиноятчиликка, шунингдек, ёшлар гуруҳий жиноятчилигига қарши курашиш бўлган кўплаб орган ва ташкилотлар мавжуд. Италиянинг яна бир ўзига хос жиҳати шундаки, мамлакатда уюшган жиноятчиликка қарши курашни кучайтириш мақсадида “фавқулодда қонунчилик” амал қилади. Италия уюшган жиноятчиликка қарши қаратилган энг кўп миқдордаги норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни қабул қилувчи давлат ҳисобланади.

Бунга далил сифатида қуйидаги мисолни келтириш мумкин яъни 1982 йилдан 1992 йилгача бўлган даврда Италияда уюшган жиноятчиликка қарши қаратилган 114 та қонун қабул қилинган [14]. Шу тариқа, юқорида қайд этилган барча давлат органлари Италияда уюшган жиноятчиликка қарши курашишнинг ягона миллий тизимини ташкил этади. Ички ишлар вазири ҳар олти ойда Парламент олдида амалга оширилган ишлар юзасидан ҳисобот беради ва ҳар йили уюшган жиноятчилик билан боғлиқ муаммоларнинг ечими бўйича маъруза қилади.

Хорижий давлатлар, хусусан, Италия давлатининг илғор қонунчилик амалиёти таҳлили шуни кўрсатадики, миллий қонунчилигимизни такомиллаштиришда Италия Жиноят кодексининг 416-бис моддасида (“Мафиоз типдаги жиноий уюшмалар”) мустаҳкамланган концептуал ёндашувни имплементация қилиш мақсадга мувофиқдир. Мазкур норманинг ўзига хос жиҳати шундаки, у шахсни муайян жиноий қилмишни бевосита содир этганлиги учун эмас, балки жиноий уюшмага аъзолиги ҳамда ушбу тузилманинг “қўрқитиш кучи”дан (forza di intimidazione) фойдаланганлиги учун жиноий жавобгарликка тортиш имконини беради.

Шу муносабат билан, Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексига “Жиноий иерархияда юқори мавқени эгаллаш” ва “Жиноий ҳамжамиятга аъзолик” учун жавобгарликни белгиловчи янги нормаларни киритиш таклиф этилади.

Хорижий мамлакатларнинг жиноят қонунчилиги қиёсий-ҳуқуқий таҳлили шуни кўрсатадики, замонавий ҳуқуқ тизимларида уюшган жиноятчиликка қарши курашнинг самарали механизми сифатида жиноий гуруҳ етакчиларининг нафақат содир этган қилмиши, балки жиноий тузилмадаги “мақоми” учун ҳам жавобгарлик белгилаш тенденцияси кучайиб бормокда (Италия ЖКнинг 416-bis моддаси, Россия Федерацияси ЖКнинг 210.1-моддаси, Грузия ЖКнинг 223¹-моддаси). Ушбу илғор тажрибани Ўзбекистон Республикаси миллий қонунчилигига имплементация қилиш, хусусан, Жиноят кодексини “Жиноий иерархияда юқори мавқени эгаллаш” деб номланувчи янги 242¹-модда билан тўлдириш мақсадга мувофиқ

бўлиб, мазкур норма бевосита жиноят содир этиш жараёнида қатнашмаган, бироқ жиноий фаолиятни ғоявий ва ташкилий жиҳатдан бошқарувчи криминал лидерларнинг («авторитетлар») жазосиз қолишига чек қўйиш ҳамда жазо муқаррарлиги принципини таъминлашга хизмат қилади. Таклиф қуйидагича:

242¹-модда. Жиноий иерархияда юқори мавқени эгаллаш

Шахсининг жиноий уюшма ёки жиноий ҳамжамият тизимида юқори мақомга эга бўлиши, агар ушбу мақом жиноий фаолиятни мувофиқлаштириш, жиноий тузилмаларни бошқариш ёки моддий маблағларни (жиноий кассани) тақсимлаш ваколатларини берса, —
ўн йилдан ўн беш. йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

Бугунги кунда ёшларнинг деструктив тузилмалари хусусан, киберфирибгарлик тармоқлари, синтетик наркосавдо ва виртуал молиявий пирамидалар узлуксиз капитал ва замонавий технологик воситаларни талаб қилади. Бироқ, амалиётда ушбу жиноий гуруҳларни молиялаштирувчи, уларга яшаш жойлари, транспорт ва алоқа воситаларини сотиб олиб берувчи ёхуд жиноий фаолият учун пул маблағларини йиғувчи (“общак” сақловчи) “ҳомийлар”ни бевосита жиноят иштирокчиси сифатида квалификация қилишда жиддий процессуал мураккабликлар юзага келаётган эди. Чунки ушбу шахслар аксарият ҳолларда жиноятнинг объектив томонида масалан, зўравонлик ёки ўғирликда бевосита иштирок этмаганлиги сабабли, уларнинг ҳаракатларини амалдаги Жиноят кодексининг 242-моддаси яъни Жиноий уюшма ташкил этиш билан тўлиқ қамраб олиш имконсиз бўлиб, бу жиноий гуруҳларни молиявий қўллаб-қувватлаган шахсларнинг жавобгарликдан қутулиб қолишига шароит яратмоқда.

Мазкур амалий муаммони концептуал жиҳатдан бартараф этиш ва халқаро стандартларни (хусусан, ФАТФ талабларини) миллий амалиётга имплементация қилиш мақсадида жиноят қонунчилигига янги норма — Жиноят кодексининг 242²-моддаси (Жиноий уюшма фаолиятини молиялаштириш) киритилаётгани тезкор бўлинмалар фаолиятида муҳим бурилиш ясайди.

Ўтказилган тадқиқот натижалари ҳамда ИИО тезкор бўлинмаларининг фаолият хусусиятларидан келиб чиқиб, мавжуд тактик ва ташкилий-услубий бўшлиқларни бартараф этишга қаратилган муаллифлик таклифимиз қуйидагича шакллантирилди:

242²-модда. Жиноий уюшма фаолиятини молиялаштириш

Жиноий уюшма фаолиятини молиялаштириш, яъни била туриб жиноий уюшманинг мавжуд бўлишини, фаолият кўрсатишини молиялаштиришга қаратилган фаолият —
беш йилдан етти йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

Ўша ҳаракатлар:

а) хавфли рецидивист томонидан;

б) мансабдор шахс томонидан содир этилган бўлса, —

етти йилдан ўн йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

Шунингдек, ёшлар иштирокидаги уюшган жиноятчиликка қарши курашишнинг махсус дастурига эга бўлган навбатдаги давлат **Хорватия** ҳисобланади. Ушбу мамлакатда асосий ваколатли орган Давлат прокуратураси таркибида фаолият юритувчи Коррупция ва уюшган жиноятчиликка қарши курашиш бошқармаси (USKOK) ҳисобланади. Мазкур Бошқарма бошлиғи бир вақтнинг ўзида Бош прокурор ўринбосари лавозимини эгаллайди ва Бош прокурор томонидан Адлия вазири ҳамда Давлат прокурорлари кенгаши билан келишилган ҳолда тўрт йил муддатга тайинланади.

Бошқарма коррупция ва уюшган жиноятчилик билан боғлиқ жиноятларни тергов қилиш ҳамда судда айбловни қўллаб-қувватлаш устидан раҳбарлик ва назоратни амалга оширади. Таъкидлаш жоизки, Бошқарманинг ўзи мустақил тергов ўтказиш ваколатига эга эмас, балки Полиция департаментининг Иқтисодий жиноятлар ва коррупцияга қарши курашиш бўлими офицерлари фаолиятини мувофиқлаштиради ва назорат қилади. Демак, Хорватия моделида асосий эътибор прокуратура назорати остидаги ихтисослашган тизимни шакллантиришга қаратилган.

Хитой Халқ Республикасининг уюшган жиноятчиликка (“Триада”лар) қарши курашиш стратегияси жиноий тузилмаларнинг институционал асосларини йўқ қилишга қаратилган комплекс ёндашуви билан ажралиб туради. Мазкур механизмнинг ўзига хос хусусияти шундаки, давлатнинг жазо сиёсати нафақат уюшган жиноий гуруҳларнинг бевосита аъзоларига, балки уларнинг фаолиятини яширин тарзда қўллаб-қувватловчи, давлат бошқаруви органларидаги коррупцион алоқалар тизими яъни “ҳимоя соябонлари”га қарши қатъий курашни ҳам қамраб олади. Хитой қонунчилиги ва ҳуқуқни қўллаш амалиётида жиноий уюшма ва коррупциялашган мансабдор шахслар ўртасидаги “симбиоз”ни узиш устувор вазифа сифатида белгиланган бўлиб, бунда жиноий гуруҳларни молиявий ва маъмурий ресурслардан маҳрум этиш орқали уларнинг қайта тикланишига йўл қўймаслик тактикаси қўлланилади.

Амалиётда ушбу стратегия “Махсус кампаниялар” шаклида реализация қилинмоқда, бу эса ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар фаолиятида “реактив” (жиноят оқибатлари билан курашиш) ёндашувдан “проактив” (жиноий тармоқларни олдиндан аниқлаш ва тизимли йўқ қилиш) ёндашувга ўтилганлигини англатади. Хусусан, 2018 йилда Хитой Коммунистик партияси Марказий қўмитаси ташаббуси билан амалга оширилган кенг қўламли махсус сиёсий-ҳуқуқий тадбирлар натижасида уч йил давомида 3644 та мафиоз типидagi ташкилот ва 11 675 та бошқа, яъни таркибида ёшлардан иборат бўлган жиноий гуруҳлар фаолиятига чек қўйилиб, 242 мингдан ортиқ гумонланувчи шахслар жиноий жавобгарликка тортилган бўлиб, аксарияти ёшларни ташкил этади [15, С-101]. Ушбу статистик кўрсаткичлар Хитойда уюшган жиноятчиликни фoш этишда сиёсий ирода ва марказлашган тезкор-қидирув тадбирларининг самарадорлиги юқори эканлигини тасдиқлайди.

ХХР жиноят қонунчилигида уюшган жиноий тузилмаларни фoш этиш ва квалификация қилишнинг ўзига хос тактикаси шакллантирилган бўлиб, унга кўра Жиноят кодексининг 294-моддаси диспозициясида белгиланган тўртта мажбурий белгини (“иктисодий ва ташкилий” хусусиятларни) процессуал тартибда ҳужжатлаштириш талаб этилади. Хусусан, тергов органлари жиноий ташкилотнинг барқарор иерархик тузилмага ва кўп сонли аъзоларга эга эканлигини (устуворлик ва кўп сонлилик), ноқонуний даромадларни легаллаштириш орқали фаолиятини молиялаштиришини, жиноятларни тизимли равишда зўравонлик ишлатиш ва аҳолига зулм ўтказиш йўли билан содир этишини (зўравонлик), ҳамда муайян ҳудуд ёки иктисодиёт тармоқлари (курилиш, транспорт, кўнгилочар соҳалар) устидан ноқонуний монопoл назорат ўрнатганлигини (ҳудудий ёки тармоқ назорати) исботлаб беришлари лoзим.

Тадқиқотчиларнинг фикрича, “Триада”лар кўпинча қонуний фаолият юритувчи фирмалар ниқoби остида ишлайди ва курилиш, транспорт, умумий овқатланиш каби соҳаларга сармоя киритиб, жиноий даромадларни легаллаштиради [15, С. 101].

Ушбу давлатнинг уюшган жиноятчиликка, хусусан ёшлар ўртасидаги гуруҳий жиноятларга қарши курашиш стратегиясида жиноий тузилмаларнинг давлат аппаратидаги коррупцион таянчлари яъни “ҳимоя соябонлари”ни тизимли фoш этиш механизми алоҳида аҳамият касб этади. Хусусан, 2022 йил 1 майдан кучга кирган “Уюшган жиноятчиликка қарши кураш тўғрисида”ги Қонуннинг 50-моддасида давлат хизматчилари томонидан жиноий ташкилотларга ҳомийлик қилиш, уларнинг ноқонуний фаолиятига йўл қўйиб бериш ёки тергов ҳаракатларига тўсқинлик қилиш (далилларни яшириш, сохталаштириш) ҳолатлари мустақил ва оғирлаштирувчи жиноят таркиби сифатида мустаҳкамланган бўлиб, бу норма давлат бошқаруви ва ҳуқуқни муҳофаза қилиш тизимини криминал таъсирдан тозалашга хизмат қилади.

Кейингиси, эса жиноий иерархиянинг ўзига хос тузилмасини инобатга олиб ҳаракат қилишдир. Хитой “Триада”ларини фoш этишдаги асосий қийинчилик уларнинг анъанавий тузилмаси билан боғлиқ. Одатда, жиноий гуруҳ “бир бошлиқ – икки бўйсунувчи” схемасида ташкил этилади. Бунда қуйи бўғиндаги ижрочилар фақат ўзларининг бевосита “бригадир”ларини танийдилар, аммо юқори раҳбариятни билмайдилар. Бу схема тергов органларига бутун занжирни фoш этишни қийинлаштиради, шу сабабли Хитойда тезкор-қидирув фаолиятида ушбу яширин иерархияни аниқлашга алоҳида эътибор қаратилади.

Юқоридаги илғор хорижий тажрибадан келиб чиқиб, миллий қонунчиликда жазо муқаррарлигини таъминлаш ва коррупцион занжирни узиш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 241-моддаси (“Жиноят ҳақида хабар бермаслик ёки уни яшириш”) ёки 242-моддаси (“Жиноий уюшма ташкил этиш”) диспозициясини “мансабдор шахс томонидан ўз хизмат мавқеидан фойдаланган ҳолда жиноий уюшма фаолиятини яшириш, уларга ҳомийлик қилиш ёки тергов ҳаракатларига тўсқинлик қилиш” каби оғирлаштирувчи ҳолатлар билан тўлдириш таклиф этилади. Мазкур норманинг имплементация қилиниши давлат хизматчиларини криминал тузилмалар билан ҳамкорлик қилишдан тийиб турувчи қатъий ҳуқуқий тўсиқ (профилактик механизм) яратишга хизмат қилади ва жиноий гуруҳларнинг ҳокимият ва бошқарув органлари тизимига кириб боришининг олдини олишда самарали восита бўлади.

Хорижий давлатлар тажрибасининг қиёсий-ҳуқуқий таҳлили шуни кўрсатадики, замонавий шароитда уюшган жиноятчиликка қарши кураш стратегияси икки асосий йўналиш — жиноий адлия тизимининг жазоловчи функцияларига асосланган анъанавий (АҚШ, Польша) ҳамда ижтимоий назорат ва маъмурий тўсиқларни қўллашга қаратилган профилактик (Нидерландия) ёндашувлар интеграциясига таянади. Тадқиқот натижаларига кўра, ривожланган давлатлар ушбу моделларни уйғунлаштирган ҳолда, жиноий тузилмаларнинг нафақат жисмоний мавжудлигини, балки уларнинг молиявий ва ташкилий негизларини вайрон қилишга йўналтирилган комплекс механизмдан самарали фойдаланмоқдалар. Ушбу тажрибадан келиб чиқиб, Ўзбекистонда ҳам кураш тактикасини фақат тергов-суд жараёнлари билан чекламасдан, балки жиноятчиликнинг иқтисодий асосларини йўқ қилишга қаратиш лозим.

Ўзбекистон Республикасининг ҳуқуқни муҳофаза қилиш тизимини институционал жиҳатдан такомиллаштириш мақсадида, Италия (DIA) ва АҚШ («Strike Forces») тажрибасига таянган ҳолда, Ички ишлар вазирлиги тизимида идоралараро мувофиқлаштирувчи ва молиявий таҳлил ваколатига эга бўлган ихтисослашган тезкор-қидирув тузилмасини ташкил этиш мақсадга мувофиқдир. Шу билан бирга, жиноятчиликнинг қонуний иқтисодиёт секторларига кириб боришининг олдини олиш учун Нидерландиянинг «Vibob» қонуни андозасида «маъмурий скрининг» тизимини жорий этиш, яъни давлат харидлари, йирик қурилиш лойиҳалари ва лицензиялаш жараёнларида талабгорларнинг уюшган жиноий гуруҳларга алоқадорлиги бўйича тезкор бўлинмалар ҳулосасига асосланган превентив чекловларни қўллаш таклиф этилади.

Миллий қонунчилик базасини мустаҳкамлаш ва жиноятчиликнинг молиявий қудратини синдириш мақсадида Буюк Британия ва Италия амалиётидаги “фуқаролик мусодараси” (civil forfeiture) институтини, яъни келиб чиқиши номаълум ва жиноий гуруҳларга алоқадор деб топилган мулкни суднинг айблов ҳукмисиз фуқаролик тартибида давлат фойдасига ўтказиш механизмининг жорий этиш зарурати мавжуд. Бундан ташқари, соҳадаги ҳуқуқий бўшлиқларни тўлдириш учун “Уюшган жиноятчиликка қарши курашиш тўғрисида”ги махсус қонунни қабул қилиш, унда “криминал иерархия”, “жиноий субмаданият” тушунчаларининг ҳуқуқий мақомини белгилаш ҳамда гувоҳларни ҳимоя қилишнинг махсус процессуал тартибларини мустаҳкамлаш илмий ва амалий жиҳатдан асосланган ечим ҳисобланади.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. Филянина Л. А. Международное сотрудничество в борьбе с организованной преступностью // Научный вестник Днепропетровского государственного университета внутренних дел. – 2012. – № 2. – С. 417–425. (Filyanina L. A. International cooperation in the fight against organized crime // Scientific Bulletin of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs. – 2012. – No. 2. – P. 417–425).
2. Грохольский В. Л. Управление деятельностью специальных подразделений МВД Украины по борьбе с организованной преступностью: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07.

- Харьков, 2004. – 425 с. (Grokholsky V. L. Management of the activities of special units of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine to combat organized crime: Dissertation for the degree of Doctor of Law: 12.00.07. – Kharkiv, 2004. – 425 p).
3. Афанасенко С. И., Стойков И. М. Виды и классификация организованной преступности // Южноукраинский юридический журнал. – 2014. – № 4. – С. 22–26. (Afanasenko S. I., Stoykov I. M. Types and classification of organized crime // South Ukrainian Law Journal. – 2014. – No. 4. – P. 22–26).
4. Бова А. Организованная преступность в измерении глобализации [Электронный ресурс]. – Режим доступа: (дата обращения: 14.02.2026). (Bova A. Organized crime in the dimension of globalization [Electronic resource]. – Mode of access: (date of access: 14.02.2026)).
5. Шостко А. Ю. Анализ эффективной деятельности системы уголовной юстиции в сфере противодействия организованной преступности в отдельных европейских странах // Проблемы законности. – 2009. – № 1. – С. 176–185. (Shostko A. Yu. Analysis of the effective activity of the criminal justice system in the field of countering organized crime in selected European countries // Problems of Legality. – 2009. – No. 1. – P. 176–185).
6. Закон «О стимулировании честной оценки правительством» (Wet BIBOB). Основные законы в области ИС [Электронный ресурс]. (Law "On Promoting Integrity Assessments by Public Administration" (Wet BIBOB). Basic laws in the field of IP [Electronic resource]).
7. Шостко А. Ю. Административный подход как одно из направлений предотвращения организованной преступности в Нидерландах // Борьба с организованной преступностью и коррупцией (теория и практика): науч.-практ. журн. – Киев, 2008. – Вып. 18. – С. 108–118. (Shostko A. Yu. Administrative approach as one of the directions for preventing organized crime in the Netherlands // Fight against organized crime and corruption (theory and practice): scientific-practical journal. – Kiev, 2008. – Vol. 18. – P. 108–118).
8. Миняйло Н. Е. Зарубежный опыт предотвращения организованной преступности // Научный вестник Черновицкого университета. Серия: Правоведение. – 2013. – Вып. 660. – С. 144–149. (Minyaylo N. E. Foreign experience in preventing organized crime // Scientific Bulletin of Chernivtsi University. Series: Jurisprudence. – 2013. – Vol. 660. – P. 144–149).
9. Abadinsky H. Organized Crime. 11th Edition. – Boston: Cengage Learning, 2017. – 112 p. (Манба инглиз тилида).
10. Верченко Л. С. Система и компетенция правоохранительных органов США, противодействующих организованной преступности // Право и общество. – 2009. – № 5. – С. 141–147. (Verchenko L. S. System and competence of US law enforcement agencies countering organized crime // Law and Society. – 2009. – No. 5. – P. 141–147).
11. Чубенко И. Зарубежный опыт борьбы с коррупцией в органах исполнительной власти // Вестник государственной службы Украины. – 2003. – № 1. – С. 81–87. (Chubenko I. Foreign experience in fighting corruption in executive authorities // Bulletin of the Civil Service of Ukraine. – 2003. – No. 1. – P. 81–87).
12. Ratcliffe J. Intelligence-Led Policing. 2nd Edition. – London: Routledge, 2016. – 45 p. (Манба инглиз тилида).
13. Бусол А. Ю. Международный опыт построения и функционирования специализированных органов по противодействию коррупционной преступности (в контексте независимости Государственного бюро расследований в Украине) // Legea și Viața. – 2019. – № 12/2. – С. 18–22. (Busol A. Yu. International experience in building and functioning of specialized bodies for countering corruption crime (in the context of the independence of the State Bureau of Investigation in Ukraine) // Legea și Viața. – 2019. – No. 12/2. – P. 18–22).
14. Законы Италии о борьбе с мафией // Организованная преступность, терроризм и коррупция: криминол. ежекв. альм. – М., 2003. – Вып. 1. – С. 102–103. (Italian Anti-Mafia

- Laws // Organized Crime, Terrorism, and Corruption: Criminological Quarterly Almanac. – Moscow, 2003. – Vol. 1. – P. 102–103).
15. Антонова Е. Ю., Мансуров А. Ю. Понятие и признаки организованной преступности по законодательству Китайской Народной Республики // Азиатско-Тихоокеанский регион: экономика, политика, право. – 2022. – Т. 24. – № 2. – С. 101. (Antonova E. Yu., Mansurov A. Yu. Concept and signs of organized crime under the legislation of the People's Republic of China // Asia-Pacific Region: Economics, Politics, Law. – 2022. – Vol. 24. – No. 2. – P. 101).
 16. Калантаев Г. С. Борьба с организованной преступностью в Китае // Материалы научной студенческой конференции НГУ. – Новосибирск: НГУ, 2019. – С. 16. (Kalantaev G. S. The fight against organized crime in China // Materials of the Scientific Student Conference of NSU. – Novosibirsk: NSU, 2019. – P. 16).

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

JOURNAL OF LAW RESEARCH

Taqdim etilayotgan maqolalarga qo'yilgan talablar:

1. Maqola o'zbek, ingliz va rus tillarida qabul qilinadi va Microsoft Word dasturida Times New Roman shriftida 12 kegl, 1 satr oralig'ida, sahifalar barcha tomondan 2 sm qoldirilgan bo'lishi shart. Satr boshi - 1,25 sm bo'lib, satrlarni eniga to'g'irlash, so'zlarni boshqa qatorga ko'chirish avtomatik tarzda bo'lishi lozim.
2. Birinchi qator o'ng tomondan muallifning familiyasi, ismi va otasining ismi, ikkinchi qatorda muallifning ish joyi, lavozimi, ilmiy darajasi va unvoni va e-mail, uchinchi qatorda sahifaning o'rtasida bosh va qalin harflar bilan maqolaning nomi yoziladi. Ushbu ma'lumotlar o'zbek, ingliz va rus tillarda berilishi lozim.
3. Keyingi qatordan o'zbek, ingliz va rus tillarida kamida 60 ta o'zbek, ingliz va rus tillarida so'zdan iborat annotatsiya beriladi.
4. Keyingi qatordan 6-10 ta o'zbek, ingliz va rus tillarida kalit so'zlar beriladi.
5. Keyingi qatordan asosiy matn umimiy so'zi minimal 2000 ta bo'ladi.
6. Adabiyotlarning to'liq ro'yxati asosiy matndan so'ng alifbo tartibida ko'rsatilishi lozim va havolalar asosiy matnda bo'lishi kerak [1, B.25].
7. Maqolada keltirilgan dalillarning to'g'riligi uchun muallif mas'ul, plagiat holati taqiqlanadi.
8. Web of science, Scopus tizimidagi jurnallardan iqtiboslar olish maqsadga muvofiqdir.

Требования к оформлению научной статьи:

1. Статья принимается на узбекском, английском и русском языках и должна быть оформлена в Microsoft Word шрифтом Times New Roman, размер 12, межстрочный интервал — 1, поля со всех сторон — 2 см. Абзацный отступ — 1,25 см; выравнивание по ширине и переносы слов должны быть включены автоматически.
2. В первой строке справа указываются фамилия, имя и отчество автора; во второй строке — место работы автора, должность, ученая степень и звание, а также e-mail; в третьей строке по центру страницы крупным и жирным шрифтом — название статьи. Эти сведения должны быть приведены на узбекском, английском и русском языках.
3. Ниже дается аннотация на узбекском, английском и русском языках, содержащая не менее 60 слов на каждом языке.
4. Далее приводятся 6–10 ключевых слов на узбекском, английском и русском языках.
5. Далее основной текст: общий объем текста должен быть не менее 2000 слов.
6. Полный список литературы должен быть приведен после основного текста в алфавитном порядке; ссылки должны присутствовать в основном тексте в формате [1, C.25].
7. Автор несет ответственность за достоверность приведенных в статье доказательств; плагиат запрещен.
8. Рекомендуется цитирование журналов из база данных Web of Science и Scopus.

Requirements of the articles submitted:

1. Articles are accepted in Uzbek, English and Russian and must be prepared in Microsoft Word using Times New Roman font, size 12, single line spacing, with 2 cm margins on all sides. First-line indent is 1.25 cm; text should be justified and word hyphenation/line breaks set to automatic.
2. In the first line on the right: the author's surname, given name and patronymic; in the second line: the author's affiliation, position, academic degree and title, and e-mail; in the third line centered on the page: the article title in bold and uppercase (or bold). These details must be provided in Uzbek, English and Russian.
3. Next, provide an abstract in Uzbek, English and Russian of at least 60 words in each language.
4. Next, provide 6–10 keywords in Uzbek, English and Russian.
5. Next, the main text: total word count must be at least 2000 words.
6. The full list of references must appear after the main text in alphabetical order, and citations should appear in the main text in the format [1, P.25].
7. The author is responsible for the accuracy of the evidence presented in the article; plagiarism is prohibited.
8. It is advisable to include citations from journals indexed in Web of Science and Scopus.